

Redactioneel

Begin mei werd weer herdacht dat Nederland bevrijd werd van de Duitse bezetter, dit jaar 65 jaar geleden. Voor de meesten van ons heeft de oorlog eigenlijk niet bestaan. Wat herinnerd wordt is de bevrijding, een feest dat elk jaar weer wordt gevierd. Een feest in de lente, een nieuw begin. Het einde van wat angstig was en bedreigend. Het is een feest dat in alle dubbelzinnigheid werd en wordt gevierd. In de herhaling markeert zich de ambivalentie van het feest. In 1945 was het een feest waarin grenzen werden opgeheven en overschreden, maar ook een feest waarin de moraal werd hersteld, waarin het onderscheid tussen goed en kwaad, tussen fout en vrij, tussen zij en wij, opnieuw werd gemarkeerd. Waarin ook alles wat niet echt goed was, grijs, werd verdrongen in de opluchting over het leven dat behouden was. De lente was ook de tijd waarin de oorlog begon.

Bevrijding. Maar waartoe? Een eerste antwoord op die vraag lijkt vanzelfsprekend te zijn: tot de eigen zelfstandigheid van het land, tot het herstel van het Nederland zoals het was. Dat zeggende wordt meteen duidelijk dat dat nu juist onmogelijk was. Nederland herkreeg zijn zelfstandigheid vanwege de hulp van anderen. Van jonge mannen, vreemden, vrienden, die hun leven offerden voor die vrijheid, een vrijheid die op eigen kracht niet gewonnen kon worden. Een vrijheid die niet verworven werd door de verdienste van het eigen verzet. De bevrijding kwam van buiten. Nederland in oorlogstijd had zich, meestal kwaadschiks, min of meer neergelegd bij de nieuwe verhoudingen, zich aangepast aan een leven in onderworpenheid. Een leven in een veelal stil en soms maar even openlijk protest. Weerbare mannen werden opgeroepen voor dwangarbeid in Duitsland, joodse medeburgers verdwenen naar de kampen. De paradox van de bevrijding is dat zelfstandigheid machteloos maakt en dat onafhankelijkheid slechts bereikt kan worden door afhankelijk te willen zijn. Het is het model van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het is het model van de Benelux, van de Europese Unie, van de NAVO, van de Verenigde Naties.

Een tweede antwoord op de vraag naar het waartoe van de bevrijding is eveneens een contrair aan het idee van de ervaren vrijheid. De eigen bevrijding was niet een bevrijding tot de bevrijding van anderen, tot de zelfstandigheid van de koloniën overzee. De oorlog op het eigen grondgebied was nauwelijks een jaar voorbij, of er werd een oorlog in Nederlands Indië begonnen om het gezag te handhaven en zo de vrijheidsstrijd van hen die opkwamen voor de eigen zelfstandigheid in de kiem te smoren. In wat eufemistisch, maar ook

onnozel, politionele acties werden genoemd, gevechtshandelingen tot herstel van de orde, bleek hoe weinig begrip en empathie er was met het vrijheidsstreven van de inlandse bevolking, hoe weinig men zelf geleerd had van de oorlog en van de bevrijding. De oorlog in de Pacific, even verschrikkelijk als die in Europa, met miljoenen omgekomen soldaten en burgers, transformeerde onderworpenen in heersers en de legitieme overheid in een bezetter. Nog maar net zelf bevrijd, werden uit eigen belang de belangen van anderen geminacht, werden de zwakken voor onmondig verklaard, waar men meende zelf nog de sterkste te zijn.

De vraag naar het waartoe van de bevrijding onthult zo de ambivalenties waarmee het feest omgeven is, dubbelzinnigheden die de viering van het feest de diepte geven waarvan het uitdrukking wil zijn, een dubbelheid die in het opgewekte vertoon juist wordt verhuld. In het artikel dat Erik Sengers in deze aflevering wijdt aan de carnavalsmis in Reusel blijkt hoe ook daar de ambivalenties van het ritueel door velen niet worden opgemerkt. Hij analyseert de teloorgang van de religie in ons land als een effect van de verdwijning van de religie uit het midden van de samenleving. Godsdienst is niet meer gewoon, maar vreemd geworden. Ofschoon het conflict rond de carnavalsmis in Reusel, de casus waarmee hij zijn betoog illustreert, voortvloeit uit de idee dat alles gewoon moet kunnen, eigenlijk niets meer vreemd is. De ambivalentie van het religieuze komt ook aan de orde waar Durk Hak en Lammert Gosse Jansma de hoop en teleurstelling, de aantrekking en weerstand analyseren binnen de kring van het Efraïmgenootschap als het einde der tijden naakt. Ten slotte is er naast de vele boekbesprekingen ook een bijdrage van Alberto Groisman over een groep in Alkmaar die de Santo Daime religie aanhangt. Hij ziet dat het ritueel een essentiële functie vervult bij het in stand houden en vormen van sociale betrekkingen tussen de deelnemers. Dit alles tezamen biedt, zoals steeds, een gevarieerd perspectief op de verscheidenheid aan verschijnselen op het gebied van religie en samenleving in ons land.

Rest ons te melden dat Monique van Dijk-Groeneboer, vanwege een toename aan nieuwe taken in haar werkkring, is terug getreden als lid van de redactie. De redactie is haar zeer erkentelijk voor haar inzet, sinds de oprichting, voor het tijdschrift. Haar bijdragen aan het redactieberaad waren stimulerend, haar teksten en commentaren steeds helder en grondig. Toegetroeden is Rein Nauta, emeritus hoogleraar godsdienst- en pastoraalpsychologie aan de Universiteit van Tilburg.